

opravičeno govorijo tako o selekcionirani pripovedi prič, kot tudi o določenih pravilih te selekcije. Se več, v veliko primerih je avtorjem zbornika to selekcijo in njena pravila uspelo nazorno predstaviti.

Takšno spoznanje oz. takšne sklepne ugotovitve pa so v velikem nesorazmerju z uvodnim razmišljanjem Rosenthalove. Izkaže se namreč, da resničnega podoživljanja takšno selekcioniranje in zamenjava vlog ne dopušča, zato v omenjenih biografskih pripovedih zasledimo le malo travmatičnega predelovanja, ki bi omogočilo podlago za željeno žalovanje. Ena kritičnih pripomb ob predstavljenem delu gre zato prav gotovo na račun uvodnega psihologiziranja, ki pa v »empiričnem« delu ne najde svoje potrditve.

Prav tako v celi knjigi zaman iščeno kakršnokoli globjo tematizacijo, ki bi nas vsaj malo približala odgovoru: kako je bilo mogoče(?). Nič o *patogenezi moralnih svetov* ali *brisanju kolektivnega spomina*, o *razmejevanju skupinske morale od morale drugih*, *mitologiziranju* in *abstrakciji objektivnega duha*. Skratka, nič takega, kar je v drugih kritičnih (nemških) raziskovalnih okoljih že dobera opredeljeno. Le tu in tam lahko uganemo namige na dejstvo, da je v totalitarnem socializacijskem sistemu nacionalsocializma preteklost oz. vednost o preteklem postala del avtoritativne instance in s tem regulativ pravilnosti »novega« socialnega (družbenega) sistema, v okviru česar pa ne povemo nič novega, če spomnimo na to, da v takšni naravnosti kolektivni spomin privzame avtoritarni karakter, se pravi, da veljavnosti normativnega reda ne določajo več tradicije temveč predpisane uredbe (Ordnungen).

Predstavljena knjiga ima ob vseh v uvodu naštetih prednostih vsaj dve pomanjkljivosti. Prvič, neučeljeno psihologiziranje, drugič, pomanjkljivo predstavitev širšega socio-historičnega konteksta. Zato tistim, ki jih nemška sodobna analiza obravnavane problematike (in načini njene predstavitve) še posebej zanima, namesto razmišljanj o žalovanju (v uvodu Rosenthalove) priporočamo (ponoven) ogled nadaljevanke *Heimat*, predvsem pa seznanitev s strokovno razpravo, ki je stekla takoj po njeni prvi projekciji (1984). Po mnenju evropskih ter ameriških sociologov, filmskih kritikov, zgodovinarjev, predvsem pa komunikologov je ta čudovita upodobitev nemškega vsakdana od leta 1919 do sedemdesetih let Nemcem povedala veliko več kot so bili o sebi kdajkoli pripravljeni zvedeti. Pri premagovanju druge pomanjkljivosti pa preprosto predlagamo delo Klause Ederja: *Geschichte als Lernprozeß*.⁵

Ne glede na vse kritične opazke in napotila naj v sklepu vendarle obvelja: zbornik je docela zadostil ambicijam avtorjem, dopolnil bo znanje marsikaterega, tudi strokovno dobro podkovanega bralca, predvsem pa bi lahko bil izvrsten pripomoček za seminar iz obče zgodovine med obema vojnoma oz. predavanja na temo *II. svetovna vojna*.

⁵ Klaus Eder, *Geschichte als Lernprozeß. Zur Pathogenese politischer Modernität in Deutschland*, Suhrkamp, Frankfurt/M 1985.

Oto Luthar

Gradovi minevajo, fabrike nastajajo. Industrijsko oblikovanje v 19. stoletju na Slovenskem, Ljubljana: Narodni muzej, 1991. 198 strani.

Junjska vojna leta 1991 je v Sloveniji preprečila marsikatero prireditev. Tako bi moral septembra potekati kongres Mednarodnega združenja zvez industrijskih oblikovalcev (ICSID). Narodni muzej je želel izrabit to priložnost in je pripravil razstavo in katalog o industrijskem oblikovanju pri nas v preteklem stoletju. Ker ima strah velike oči, oblikovalce pa bolj zanima zunanost, odmev kot vsebina, sta bila kongres in s tem avtomatično tudi razstava, preložena na letošnjo pomlad. Tedaj je dejansko izšel tudi katalog, čeprav nosi lansko letnico izida.

Zgodovinarji pogosto tožimo o neraziskanosti naše gospodarske preteklosti. Situacija je v resnici daleč od idealnosti, tako črna, kot včasih mislimo in pišemo, pa le ni. To dokazuje vsebinski del kataloga. Avtorji razstave in pisci tekstov so se lahko naslonili na številna dela od Alfonsa Müllnerja, Ivana Slokarja (zakaj Johann, str. 38?), Jožeta Šorna in Vlada Valenčiča do mnogih mlajših zgodovinarjev. Poglavitno delo tako pri razstavi kot katalogu je slonelo na Mateji Kos in Matiju Žargiju. Angažirala sta še številne sodelavce; del njih je sodeloval tudi pri pisanju kataloga. Matija Žargi je avtor prispevka Kovina, v katerem opisuje naše železarstvo in vlivanje kovin. Osrednje mesto pripada Dvoru ter podjetju Samassa. Mateja Kos piše o izdelkih iz keramike in stekla. Glede prve je nekoliko nerazumljivo, da kljub tako ugledni tradiciji, o kateri nam govorijo že arheološki predmeti, ni zmogla višjega, zahtevnejšega nivoja. Obratno je pri steklu. Zakaj tako številne tovarne in razmeroma kvalitetni izdelki niso pustili več steklarske tradicije pri naših ljudeh? Danes spominjata nanj le še steklarni v Rogški Slatini in Hrastniku. Mateja Lozar-Štamcar je prispevala razpravo o pohištvu iz upognjenega lesa, Janja Žagar o tekstilu, Branko Reisp o tiskarstvu in Neva Štemberger o knjižni opremi. Medtem ko je Reisp enciklopedično izčrpen in predvsem pregleden, smo pri vseh treh avtoricah nekoliko razočarani, ker smo pričakovali več. Ob branju njihovih prispevkov spoznamo, da v določenem smislu orjejo ledino, da gre le za povzetke dosedanjih dognanj, na katera bodo nadgradile svoja. Vsi avtorji so zapolnili 75 strani velikega fromata, ki jim sledi bistvo del, knjigo zaključujejo angleški prevodi. Kot vidimo, snovalci razstave niso uspeli zajeti vseh bistvenih oblik produkcije, posebno pogrešamo les (mizarstvo), usnje (čevljarstvo, torbarstvo, sedlarstvo). Verjetno bi kazalo obravnavati tudi izdelke iz gline in kamna ter mavca.

Že zunanji vitis, ki ga naredi na bralca katalog, je izredno ugoden. Podobno lahko zapišemo na splošno tudi za vsebino. Posebno velja pohvaliti strokovno umirjenost avtorjev, ki niso podlegli pomembnosti zunanjih učinkov, ampak so oblikovanje prikazali kot masovno produkcijo s proizvajalci vred, ki zaradi »dostojanstva dela« in komercialne uspešnosti skrbijo tudi za zunanji izgled izdelkov. Upoštevanje tega načela smo zelo pogrešali pri nekaterih do sedanjih tovrstnih razstavah.

Matiji Žargiju, Mateji Kos in Branku Reispu se očitno pozna, da se s problematiko, o kateri pišejo v katalogu, že nekaj časa ukvarjajo. To ni razvidno le iz obširnega znanja, ki ga izpričujejo, ampak predvsem iz suverenosti sodb o produkciji in njeni kvaliteti v primerjavi s sosednjimi deželami. Niso prenapeti glede oblikovne vrednosti našega industrijskega oblikovanja, niso tudi servilni do tujine. Nismo bili taka provinca, kot to želijo pokazati nekateri naši pisci. Podatki, ki jih avtorji kataloga navajajo, kažejo, da so bili naši kraji vabljivi za številne neslovenske sosedne: Italijane, Nemce, Čeha. Ti so se pri nas zaposlovali kot strokovnjaki za produkcijo v smislu tehnologije in oblikovanja. Vsaj te podatke bi morali poznati tisti »napredni« poznavalci našega splošnega, zlasti kulturnega razvoja, ki neprestano težijo za nekdanjimi balkanskimi sodržavljani in vidijo v naslonitvi na zahodne sosedne bližnji potop Slovencev. Čas, ko smo sprejemali kulturne dosežke v najširšem smislu besede z bližnjega in srednjega vzhoda, sodi očitno nepovnovljivo v arheološki del naše preteklosti. V spreminjanje naše zavesti o usodni povezanosti naših krajev s kraji in ljudmi nekdanje Jugoslavije se bo morala zlasti na osnovi dejstev gospodarske zgodovine vključiti tudi šola. V učbenikih bo potrebno več prostora nameniti naši gospodarski zgodovini. Ne smemo se več zadovoljiti same s slikami obratov, treba je spregovoriti tudi o tovarnarijih, izdelkih, njihovi kvaliteti in zunanem izgledu. K sreči averzija do italijanskih in nemških priimkov izginja. Poudarjati je treba tudi vezi s Čehi. Kako zgovore je primer mag. Franca Minařika, našega najboljšega raziskovalca zgodovine farmacije in steklarstva, katerega predniki so prišli k nam s Češke ravno zaradi pohorskega steklarstva. Tako kot on se naši tudi Samasse, pa Kleinmayr in vrsta drugih.

Pozornega bralca poleg vsebine, navedb literature pritegnejo nekatere zvrsti virov, ki so bili doslej premalo uporabljeni. V mislih imamo številne reklamne in prodajne kataloge, kataloge z različnih industrijskih razstav, male oglase, prospekte, ... Navdušujoče so vesti o medaljah s svetovnih razstav. Mika nas, da bi monografsko obdelali dosedanja slovenski delež na tovrstnih prireditvah. Kolikšen je tokrat v Barceloni? Čeprav se avtorji pogosto naleteli tako pri razstavi kot pri katalogu na navidez nepremostljivo pomanjkanje materialnih in pisanih virov, pa se nam zdi, da vseh možnosti le niso izrabili. Tako bi analiza inventarjev meščanskih salonov, župnišč, zakristij in tudi notranjosti cerkva dala gotovo bistveno več podatkov o mizarstvu. Ne smemo pozabiti tudi puškarjev! Zaradi časovne stiske, ki običajno spremlja otvoritev razstav in izid katalogov, je v knjigi nekaj napak in pomanjkljivosti. Zaradi njih ni delo prav nič slabše, prav pa je, da se jih zavedamo. Samo za primer naj navedemo, da bi rabili nekaj več besed o fabriških privilegijih, ki ne pomenijo monopola, razložiti bi veljalo nekatere strokovne izraze, ocena francoske okupacije na strani 62 je napačna, lastnikov na str. 73 ne bi označevali kot nemških, Neuthal in Deltch, stran 48, sta seveda Špitalič in Dolž, na kozarcu z grbom družine Pagliaruzzi verjetno ne piše Aus einiger Dankbarkeit, ...

Katalog o industrijskem oblikovanju v 19. stoletju na Slovenskem kliče po nadaljevanju. Osnova je dobra. Zato ne kaže čakati naslednjega kongresa ICSID. Upajmo, da bomo končno spoznali, da s pomeni takih prireditev pretiravamo.

Stane Granda

Ernst H. Gombrich, **Kratka zgodovina za mlade bralce**. Ljubljana: Državna založba Slovenije in Panatal. 1991. 276 strani

Leta 1935 je mladi avstrijski zgodovinar Ernst H. Gombrich napisal knjigo, ki ima še danes neprecenljivo vrednost. Njegova Kratka svetovna zgodovina za mlade bralce je postala in ostala bestseller. Po šestindesetih letih smo njen prevod dočakali tudi Slovenci.

Gombrich je v 39 poglavjih uspel predstaviti razvoj človeštva od pradavnine do konca prve svetovne vojne. Seveda je v relativno kratkem delu in glede na bralce, ki jim je knjiga namenjena, predstavil le najpomembnejše mejnike zgodovine. Tako so predstavljene konstante podobnih pregledov, ki zajemajo zgodovino ljudstva starega vzhoda, Grčije, Rima. Avtor predstavi glavna gibanja v zgodovini evropskega srednjega veka od Karla Velikega do odkritja Amerike, renesanse in verskih razkolov. Sledijo dogodki, ki so imeli najgloblje posledice za razvoj do danes od razsvetljenstva prek francoske revolucije in industrijske revolucije do preloma med 19. in 20. stoletjem, katerih antagonizem je pripeljal do prve svetovne vojne.

Največja vrednost knjige je v njeni jasnosti, preprostosti in razumljivosti za mlade bralce. Gombrich zna mlademu bralcu na izviran način razložiti dokaj težke in včasih tudi zapletene probleme. Navedimo le nekaj teh primerov. Kaj je prazgodovina? Prazgodovina je čas, ko ne vemo povsem natančno, kdaj se je dogajalo, kdo so bili prisotni. Vsa ta nenatančnost je značilna za prazgodovino. Pisanje z znaki, kjer je en znak en glas, so si tako piše Gombrich, lahko izmislili samo tisti, ki so veliko pisali. To so bili trgovci. Podobnih enostavnih, vendar zelo nazornih razlag je še veliko. Knjigo naj vzamejo v roke tako mladi kot starejši bralci. Vsakemu bo nudila obilo užitka. Nekaterim v spoznavanju novega, drugim z načinom pisanja.

Bojan Balkovec